תלמוד בבלי · אחרונים · פתח עינים · סדר נשים

פתח עינים על גיטין

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פתח עינים על גיטין

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פתח-עינים-על-גיטין/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ו: 4
דף ז. 9
דף כד: 11
דף ל: 11
דף לא: 11
דף לד. 11
דף לז. 12
דף לח. 13
דף לח: 15
דף לט. 18
דף מב: 18
דף מג. 18
דף מה. 18
דף מח. 18
דף נה: 19
דף נו. 19
דף נו: 20
דף נז: 20
דף נח. 21
דף נט. 22
דף ס. 22
דף ס: 23
דף סב. 24
דף סז. 24
דף סט. 25
דף ע. 25
דף עד: 25
דף עז: 26
דף פה: 26
דף פח: 27
דף צ. 28

דף ו:

וא"ר יצחק ב' כותבין ג' אין כותבין וכו'. הרב עיון יעקב האריך כאן לישב סוגיית הש"ס ופסקי הרמב"ם ע"ש באורך ולא איפרק מחולשא כמו שכתבתי בהגהותי להרמב"ם פ"ז דס"ת דין י"ו ע"ש:

זבוב מצא לה וכו' כתבו התוס' וא"ת ומנ"ל דלא הוה זנות ממש ואומר ר"ת מדרצה להחזירה דאפילו פלגשים לא היה דרכם להחזיר אחר זנותם כדכתיב בא אל פלגשי אביך וכתיב ותהיינה צרורות וכו' והביא דבריהם הר"ן בחידושיו והרדב"ז בתשובה ח"א סי' רכ"ה ע"ש. אך ראיתי לגדול הדור מהר"י רוזאניס בס' פרשת דרכים דרוש י"ב שתמה על דבריהם דאף דנימא דהיה מנהגם שלא להחזיר אפילו הפלגשים שזנו אכתי קשה גבי דוד למה לא החזירם שהרי אנוסות היו מאבשלום ואפי' אשת איש שנאנסה מותרת לבעלה. ועוד אשתמיט להו הירוש' דפ"ב דסנהדרין דלדעת ר' יוחנן בירוש' מה שלא החזירם הוא לכוף את יצרו הא לא"ה מותרות היו לדוד ולדעת רבנן דקסרין אסורות היו לדוד מן הדין דכלי שנשתמש להדיוט אסור למלך עכ"ד ומה שהקשה בתחילה דאנוסות היו. אפשר לישב דמ"ש התוס' דאפי' פלגשים לא היה דרכם להחזיר אינו מן הדין עד שיקשה דהנהו אנוסות נינהו אלא דעת התוס' דפלגשים בלא כתובה ובלא קדושין כמ"ש הרדב"ז בתשו' הנז' וכפ"ז אפי' זנתה מותר להחזירה אלא דאף דמן הדין מותר להחזירה דרכם היה שלא להחזירה דמאיסא להו ומייתו ראיה שפיר דהרי התם היו פלגשים ואנוסות ומותרות ואפ"ה היו צרורות ש"מ דדרכם היה שלא להחזיר ואפי' יהיה באונס דמותרת גם אשת איש. וכן ראיתי בחידושי הרמב"ן הנדפסים מחדש שכתב וז"ל ר' אביתר אמר וכו' לא ידענא מאי קשיא להו דילמא ממש זנות היה ואונס היה דאי ס"ד הכי לא היה מחזירה דמאיסא ליה כענין שנאמר ותהיין צרורות וכו' כך שמעתי ולאו מילתא היא דבאונס לא קרי ליה זנות ואלו ברצון לא היה מחזירה עכ"ל ודברים ככתבן קשים לשמוע ונראה דט"ס נפל וצ"ל וי"ל דאי ס"ד הכי וכו' ואחר זמן בא לידי שיטה כ"י ושם ראיתי שהביא דברי הרמב"ן והלשון מתוקן כאשר הגהתי. ונשמעינה מן הדא דבתחילה כתב דיש מי שתירץ דאפי' באונס לא היה מחזירה דמאיסא ליה ומייתי ראיה מקרא דותהיין צרורות. ואף הרמב"ן שדחה דבריו לא פריך עליה אהא דקאמר דהנהו פלגשי' דדוד הע"ה לאו מה"ט שלא היה דרכם להחזיר דהנהו אנוסות הוו. ואף דמכלל דברי הרמב"ן שכתב ואלו ברצון לא היה מחזירה משמע דדעתו ז"ל דאם היה באונס היה מחזירה מ"מ לא השיג עליו בהדיא בזה. ואף אנו נאמר דכונת התוס' כמו שכתבנו כי האף אמנם דקושית התוס' דנימא דזנתה ברצון ומתרץ ר"ת דלא היה מחזירה מ"מ יליף

שפיר מקרא דותהיין צרורות דאפי' באונס לא היה דרכן להחזיר וכמדובר:
אמנם מה שהק' עוד הרב הנז' מדברי הירוש' אכתי ק' על התוס' והר"ן וגם על הרמב"ן ק"ק דלא השיג על המתרץ הנז' מהירוש'. ואפשר לישב בעד התוס' ודעמיהו דדבריהם אתו כר' יוחנן דהירושלמי דמותרות היו אלא דלכוף יצרו עבד והוא דיש לחקור בסברת רבי יוחנן דבירושלמי הנז'. דנהי דדהע"ה מתורת חסידות עבד ולכוף יצרו אבל מצד אחר קעבר על ועונתה לא יגרע והוא צערא דגופא וכבר ראיתי להרב יפה מראה שם שהקשה כן דאיך הותר לדהע"ה לעגנן והוא ז"ל תירץ דברשותן עבד שמחלו לו על עונתן. אמנם התוס' ס"ל דלא הי"ל חיוב לדוד הע"ה בעונתן דכך היה דרכם אם אתרע בה מילתא בפלגש בין באונס בין ברצון שלא להכירה עוד ודבר זה לא היה מן הדין דמותרת היא לו אף אם זנתה למ"ד דפלגשים בלא קדושין וכ"ש אם נאנסה אלא שכך היה דרכם בפלגש ומיהו אם היה רוצה לשוב אליה עוד מאן מירמי לה מאן. והיינו סברת רבי יוחנן דמותרות היו לדהע"ה מן הדין והיה מקשטן וכופה יצרו ולא היה בו חטא בביטול עונתן דכך היה מנהגן אפי' בפלגש הדיוט כן אפשר לישב קצת:
ולקושית הרב יפה מראה הלזו דהוינן בה. אפשר לישב לדברי ר' יוחנן הנז' דהא דקעבר בביטול עונה היינו אם יש את רצונו לקיימה בתורת אישות ומונע ממנה אז קעבר אבל מי שגמר בדעתו שלא ישוב אליה עוד לא קעבר תו על לא יגרע אלא דבהדיוט מצווה לגרשה והיתה לאיש אחר. אבל במלך שאסורה להדיוט אין לה תיקון ואיהו לא קעבר ומעיקרא כשנתרצית להיות שרביטו של מלך אדעתא דהכי הוי וק"ל. והרב פרשת דרכים שם עמד באורך על דין זה דהירושלמי דרבנן דקסרי דמייתו לה מן הדין ומה כלי הדיוט שנשתמש בהם הדיוט אסור למלך כלי המלך שנשתמש בהם הדיוט אינו דין שיהא המלך אסור להשתמש בהם ונסתפק בסברת ר' יוחנן אי פליג נמי בעיקר הדין שכלי הדיוט דנשתמש הדיוט אסור למלך או דילמא מודה ר' יוחנן דכלי הדיוט דנשתמש הדיוט אסור למלך אך במה שהולידו רבנן דקסרי מק"ו דכלי המלך שנשתמש הדיוט אסור למלך בזה פליג ר' יוחנן והאריך הרב בזה וכתב דמדברי רבנן דקסרי משמע שדין זה דכלי הדיוט שנשתמש הדיוט דאסור למלך מוסכם ולא באו לחדש אלא התולדה שהולידו וסיים הרב דלא מצא בשום מקום שיהיה המלך אסור להשתמש בכלי הדיוט שנשתמש בהם הדיוט עש"ב.
ולפום ריהטא נראה דדין זה במחלוקת הוא שנוי בין הראשונים דהרמב"ם ז"ל פ"ב דמלכים דין ג' כתב ואינו חולץ שנאמר וירקה בפניו וזה בזיון וכו' והואיל ואינו חולץ אינו מיבם עכ"ל וכ"כ רבינו עובדיא פ"ב דסנהדרין הרי דיהבי טעמא דאינו מיבם מטעם דאינו חולץ ואם איתא דכלי הדיוט דנשתמש בו הדיוט אסור למלך אמאי אתו עלה

מטעם דכל דלאו בר חליצה לאו בר יבום דבטעם זה יש לפקפק כמ"ש התי"ט שם והרב אש דת פ' ויגש עיין בדבריהם האיכא ביבום עצמו טעמא רבא דכלי הדיוט שנשתמש בה הדיוט אסור למלך אלא משמע דכלי הדיוט שנשתמש בו הדיוט מותר למלך. וכן נראה מדברי רש"י בסנהדרין דף י"ט שכתב דטעמא דיבום משום דגנאי הוא לקום על שם אחיו ע"ש אלמא דוקא משום אשר זרעו בו יקום על שם אחיו הוי גנאי הא לא"ה שפיר דמי ואף דהוא כלי הדיוט דנשתמש בו הדיוט מותר למלך:

אמנם הר"ן בחידושיו לסנהדרין הנדפסים מחדש כתב וז"ל שם בדף י"ט. מצוה שאני פירוש ואפ"ה פליגי רבנן מפני שיש בזיון יותר מדאי בחליצה משום וירקה בפניו וביבו' נמי אינו כבודו של מלך להשתמש בכלי שנשתמשו בו אחרים עכ"ל הרי דהר"ן נקט טעמא דלא אריך למלכא להשתמש בכלי הדיוט. ולפום ריהטא יש להוכיח קצת דלדעת הר"ן ר' יוחנן דהירוש' הנז' לא פליג על רבנן דקסרי לגמרי ותפשוט מדברי הר"ן מה שנסתפק הרב הנז' שהרי הר"ן בחידושי גיטין הביא דברי התוס' שלפנינו ומשמע דס"ל כדעת ר' יוחנן דמותרות היו לדהע"ה וכדכתיבנא. ובחי' סנהדרין כתב כסברת רבנן דאין כבודו של מלך להשתמש בכלי שנשתמשו בו אחרים. משמע דבדין זה דכלי הדיוט שנשתמש הדיוט דאסור למלך כ"ע מודו ורבי יוחנן לא פליג אלא בכלי המלך שנשתמש הדיוט שמותר למלך זה נראה קצת דעת הר"ן. אמנם מדברי רש"י והר"מ ורבינו עובדיא הנז' נראה לכאורה דס"ל דרבי יוחנן פליג לגמרי וגם כלי הדיוט שנשתמש הדיוט שרי למלך:

והנה ראיתי בשיטה כ"י שהביא משם הריטב"א בשמעתין ואינו בחי' הריטב"א שבידינו וז"ל וא"ת מ"ט קדרשי האי קרא הכי נימא ותזנה כמשמעו כלומר זנות שזנתה תחתיו וכו' וי"ל דלא מצי למימר הכי דא"כ לא ה"ל למהדר לאנסובה והא אשכחן בפלגשי דוד דלאחר שבא אבשלו' עליהן לא בא עליהן דכתיב ותהיין צרורות וכו' א"נ מצינן למימר דלהכי לא הוה כעיס עמה אף דזינתה דכיון דלאו אשתו גמורה מותרת לו כדאיתא במדרש אמר דוד ליצרו רשע אתה נהנית מדבר האסור סופך שארעיבך מדבר המותר לך והיינו פלגשיו שזינו עם אבשלום דמשמע דמותרת היתה לאותו איש הלוי והאי ראיה לא נהירא דמצינן למימר דהתם ה"ט שהיתה מותרת לדוד מפני שהיו נבעלות באונס לאבשלום ואפי' היתה אשת איש גמורה היתה מותרת לבעלה עכ"ל. ומדברי הריטב"א הללו יש סעד למה שכתבנו שהרי בתחילה תירץ כמו שתירצו התוס' ועל תירוץ שני הקשה דפלגשי דהע"ה היו אנוסות ולא קשיא ליה על תירוץ ראשון מהא דהיו אנוסות וגם מהא דאיתמר בי מדרשא דלכוף יצרו עבד כדקשיא ליה לרבינו הגדול

מהר"י רוזאניס. מוכח קצת דיש לישב כמו שישבנו:

אך האי תירוצא בתרא דמשני דאף דזינתה לא הוה כעיס עמה וכו' אין הדעת מקבלו דהא אקברי רבי אביתר ור' יונתן איירינן ואיך יצוייר דעל זבוב הקפיד ועל אשר זנתה לא הוה כעיס:

שבתי וראה דמה שהוכחתי בסמוך מדברי הר"מ פ"ב דמלכים דלא ס"ל הא דירוש' דכלי הדיוט שנשתמש בו הדיוט אסור למלך אפשר לדחות דאינה הוכחה די"ל דלעולם בעלמ' הכי ס"ל להרמב"ם אמנם ביבום אצטריך לטעם דהואיל ואינו חולץ אינו מיבם משום דסבר דהא דכלי הדיוט דנשתמש בו הדיוט אסור למלך אינו בזיון למלך אלא חסרון כבוד ומאחר שכן אי לא היה אלא הך טעמא היה מיבם דבמקום מצוה לא משגחינן בחסרון כבוד כמ"ש בסוטה דף מ"א גבי אגריפס דקרא מעומך ושבחוהו דמצוה שאני ופסקו הרמב"ם סוף ה' חגיגה והתם מודו אפי' רבנן דפליגי אר' יאודה גבי חליצה משום דהתם ליכא בזיון וכמ"ש בהגהותי להר"מ שם וא"כ אף אנו נאמר דהיה מיבם דמצוה שאני כיון דהא דכלי הדיוט וכו' אינו בזיון אלא חסרון כבוד. משא"כ בחליצה דאיכא בזיון לא ס"ל לרבנן להתיר בזיון במקום מצוה כר"י. ומ"ה יהיב טעמא הר"מ דהואיל דאינו בחליצה אינו ביבום. הן אמת דהר"ן ז"ל שם בחי' סנהדרין אף שכתב שם כדכתיבנא דרבנן שרו במקום מצוה העמידה דליכא בזיון כולי האי אבל חליצה ויבום איכא זילותא טפי ולא שרי אף במקום מצוה דלא כר' יאודה ע"ש ומוכח דהא דלהשתמש בכלי הדיוט הוי זילותא טפי לדעת הר"ן אבל מ"מ אכתי אפשר לדחות דהרמב"ם ס"ל דלאו זילותא טפי איכא ביבום אלא שוה לעמידה דהתם וכמ"ש. והרב כנה"ג בהגהותיו להרמב"ם ה' מלכים פ"ד ובס' דינא דחיי לאוין רכ"ב סוף דף ר"א כתב וז"ל ומש"ה ותהיין צרורות עד יום מותן הוא מפני שכלי מלך שנשתמש בו הדיוט אסור למלך כמ"ש רד"ק בשם רז"ל עכ"ל והנה הרב בחר בדעת זה וצריכא רבה כמו שהאריך הרב פרשת דרכים.

וראיתי בס' עיר בנימין שהקשה על דברי התוס' הנז' דמאי ראיה מייתו מקרא דותהיין צרורות לא יהא אלא כאנוס' אביו אסירי לאבשלום כחייבי לאוין דפסילי לכהונה ואמרו בתוספתא שאין משיאין למלך אלא מן המשיאין לכהונה ולכך היו צרורות שאסורין למלך אבל באיניש דעלמא מנ"ל וכו' עש"ב. והרב עיון יעקב כתב עליו ולק"מ דאף לדעת התוספתא שאין משיאין למלך אלא מן המשיאין לכהונה היינו לאשה משא"כ לפלגש תדע שהרי דוד ושלמה נשאו גיורות לפלגשים וכן שאר מלכי ישראל ועיין ברד"ק שם עכ"ל ובודאי דאשתמיטיתיה להרב עיר בנימין הירושלמי הנז' דר' יוחנן ס"ל דמותרות ולכוף יצרו עבד ורבנן דקסרי ס"ל דאסורות מטעם דנשתמש בהם הדיוט הרי דלכ"ע

ליתא לה"ט דפסילי לכהונה וזהו מה שרמז הרב עיון יעקב מ"ש רד"ק שהביא דברי רז"ל הנז' והו"ל להרב הנז' להביא דברי הירוש' אף לפי תירוצו דדהע"ה לא דריש וכו' ע"ש:

והנה דין זה דאין משיאין למלך אלא מן המשיאין לכהונה בקשתיו ולא מצאתיו בדברי הרמב"ם ובתוספתא מה שראיתי כעת הוא פ"ד דסנהדרין ששנינו בורר לו נשים מכל מקום שירצה כהנות לוייות ישראליות ע"ש ואי מהא לא איריא דאפשר דלא אתא למעוטי דלא ישא אלא מן המשיאין לכהונה אלא הדא אמרה שהרשות בידו לקחת אשה ממה שירצה ולא יוכל אביה לעכב ואה"נ דיכול לישא אשה דשריא לישראל אף דלכהונה פסולה. והראיה מבת שבע דאמרינן בכתובות דף ט' וכי תימא מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה התם אונס הוה ואבע"א כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו. והשתא לתרי שינויי בת שבע פסולה לכהונה או שהיתה אנוסה או מגורשת ואיך אח"ך נשאה דוד הע"ה אלא ודאי דאף לאשה לא בעינן שישא אשה דשריא לכהונה. וק"ק על הרב עיון יעקב דהודה במקצת דדוקא אשה אינו נושא שאינה ראויה לכהונה אבל פלגש לית לן בה והביא ראיה משלמה והלא שלמה נמי נשא נשים גיורות וכדמשמע מהר"מ פי"ג דאיסורי ביאה ובת פרעה ונעמה העמונית שממנה נשתלשל מלכות בית דוד נשים היו. וממ"ש הרמב"ם פ"ד דמלכים דין ד' וכן לוקח מכל גבול ישראל נשים ופלגשים וכו' אין ראיה דלאו למעוטי פסולות לכהונה וכמדובר ועמ"ש בהגהותי שם. ועיין תוס' בהחולץ דף מ"ה ע"ב. וארעא דרבנן אות פ"ב:

נימא מצא לה. התוס' הק' ממ"ש שאין להם לבנות ישראל שער וכו' ומ"כ בשיטה הנז' וז"ל גיליון. וא"ת כיון שלא היה בהם שערות היאך היה ניכר בהם סימנים וי"ל גומות היו להן א"נ שערות קטנות היה להם עכ"ל. ואחר זמן ראיתי שכ"כ הר"ן בחי' סנהדרין הנדפסים מחדש בדף כ"א מהש"ס:

והרא"ש כתב בתוספותיו וז"ל נימא מצא והקפיד וא"ת א"כ אסכים טפי ע"י רבי יאונתן וי"ל כיון שהקפיד על כך היה ידוע ומפורסם לעולם אבל זבוב שלא הקפיד לשלחה על כך לא נתפרסם הדבר וא"כ ברוח הקדש אמרו ומ"מ אלו ואלו דברי אלהים חיים דכשמצא נימא הקפיד על שניהם עכ"ל. וכל זה אפשר שכיוין רש"י בנועם שיח לשון הזהב שכתב דאסכים מריה על ידיה לגלות לו סוד לכוין הדברים סתומים על אמיתתם:

ג' עבירות וכו' וחילול שבת. כתבו התוס' בסדר עולם אומר דאותו יום דפלגש בגבעה שבת היה ומהרש"א בחידושי אגדות פי' דיום המלחמה היה בשבת והרב עיר בנימין והרב עיון יעקב הרחיקו פירושו ופנו לדרך אחר. ואני מצאתי בליקוטי מהר"ר בצלאל ז"ל כ"י משם גיליון שכתב וז"ל לספרים דגרסי חילול שבת צ"ל שנלחמו בשבת ע"כ

וידוע דהגיליון רב גובריה אמרו הר"א מטוך אשר ממנו הם התוס' שבידינו שקיצרם מתוס' שאנץ:

אשכחיה ר' אביתר לאליאו. מ"כ בשם גיליון וז"ל שואלים העולם כיון דאליאו זכור לטוב היה מצוי להם כדאיתא בכמה מקומות למה לא תירץ להם תיקו שבתלמוד ומתרצינן דשני אליאו יש האחד היה פנחס ואחר מצאתי גיליון עכ"ל. ועיין מ"ש בעניותנו על זה לקמן בחולין דף ו' ד"ה אשכחיה ההוא סבא ע"ש באורך. ועיין מ"ש רש"י בקידושין דף ע' עמוד א' ד"ה אליאו כותב דיש מלאך שמו אליאו ואינו אליאו הנביא מיהו רש"ל מוחק הלשון ההוא. ובמקומות אחרים כתבנו בזה בס"ד:

הא דאמרי רבנן ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו וכו' עמ"ש אני השפל בספרי הקטן מחזיק ברכה א"ח סי' ר"ס בס"ד:

דף ז.

ובידי למוסרם למלכות מהו. למוסרן למלכות פי' ליתן אותם במשמר יום או יומים כדי שיתיסרו מהו שרי או אסיר מי אמרינן כיון שלא אחסר אותם מממונם שרי או דילמא דאסיר לישראל להנקם לעולם מחבירו ישראל ע"י גוי אף דליכא הפסד ממון. שיטה כתיבת יד:

שרטט וכתב לו אמרתי וכו' זה שנים דרך עראי ראיתי בס' מצודת דוד על האגדות שכתב בזה דהפעם ראשונה שרטט וכתב ופעם שניה אמר לשליח שיאמר לו ודיבור של צדיק עושה רושם ולא המחשבה ופעם ראשונה ר"א לא רצה לדבר רק כתב בכתב ידו ולא יעשה רושם אבל פעם שנית שהודיעו מר עוקבא שאין לו תקומה דיבר ר"א בכונה שעושה רושם וכן הוה כמ"ש הדבר יצא מפי ר"א ונתנוהו לגניבה בקולר ולפיכך שלח לו ר"א שיקללם כי מר עוקבא היה בקי במעשים דר"א שברכתו ברכה וקללתו קללה מההיא דר"א גבי ר"ג גיסו שלא הניחתו אשתו ליפול ופ"א נפל ונפק שיפורא מבי ר"ג דשכיב וסבר מר עוקבא שיקללם זהת"ד:

ועמו הסליחה דהתם פ' הזהב הוא ר"א הגדול תלמיד ריב"ז מדרא קמא דתנאי. וזה ר' אלעזר היה אמורא דגניבה היה בזמן רב הונא ורב חסדא כמ"ש במאמר שהביא הוא עצמו אחר כן וזה פשוט. אבל הדקדוק שדקדק נכון היכא דאיכא למדרש. ואולם מה שהחליט דאין מחשבת הצדיק עושה רושם זה אינו דכתיב תאות לבו נתת לו. וכמה זמנין אשכחן דנקיט בלביה או חלש דעתיה ומת שכנגדו. אבל אפשר להעמיד הדרך הנז' באופן זה דכתב ר"ת דלדבר צחות א"צ שרטוט. ועם כל זה שרטט וכתב להורות דאינו

אלא ככותב פסוק ולא יעשה רושם ונמצא דמחשבתו היתה שלא יענש ועשה מעשה להורות שאינו מכוין להענישם. ואח"ך שהיו מצערין אותו הרבה כיוין לקללם ושלח לו דום לה' וכו' ומשום דכונתו לקללם נתנוהו לגניבה בקולר. ויש לצדד עוד. ואחר זמן רב ראיתי להרב עיון יעקב שכתב קרוב לדברי ס' מצודת דוד הנז' ע"ש:

מאי דכתיב קינה ודימונה וכו' אמר הר"מ בשם רבו ר' משה הדרשן הא דדריש ששה עיירות הללו היינו משום דבמנין עיירות של יהודה בפרטן תמצא ל"ה ובכללן כ"ט וקים ליה דהנך שית נכתבו לדרשא. תוספי הרא"ש. ובגליון תירץ מפני שמנאן הכתוב שלא כדרך חנייתן:

מי שיש לו צעקת לגימא על חבירו ודומם שוכן בסנה וכו' אפשר לפרש במשז"ל דלמה נגלה הקב"ה בסנה משום ששפל מכל אילנות ומשום עמו אנכי בצרה כביכול ואז"ל בזמן שאדם מצטער כביכול שכינה מה הלשון אומרת קלני מראשי וכו' וזה האדם שחבירו גזלו וקפח מזונותיו ודומם מוכרח שהוא שפל בעיניו והוא מצטער בקרבו ולכן שוכן בסנה שנגלה בסנה שהוא שפל שהיו ישראל שפלים וגאלם כמ"ש בש"ר וגם משום עמו אנכי כמ"ש שם עושה דין לזה שהוא שפל ומצטער כ"י בצערן של ישראל וגואלו מיד חזק ממנו:

אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים וכו' רש"י פירש אם שלמים מצומצמים והכי קאמר אם שלמים מזונותיך וכ"ש אם רבים עכ"ל וצריך להבין דקרא קאמר וכן רבים אלמא משוי להו ורש"י קאמר וכ"ש רבים. ותו יש להבין אם שלמים תיבת אם לכאורה לא אתי שפיר. גם וכן נגוזו תיבת וכן לפי זאת הדרשא נראית טפילה. ואפשר לישב הכתוב כפי הדרשא הזו ונקדים מה שפירש הרב עיר וקדיש כמה"ר יעקב אשכנזי במשנת ר' אליעזר איש ברתותא אומר תן לו משלו שאתה ושלך שלו וכן בדוד הוא אומר כי ממך הכל ומידך נתנו לך דהכונה כי מה שצריך אדם לפרנסתו הוא של האד' כי הוא ית' נותן לחם לכל בשר ונקרא שלו. והיתר על מה שצריך למזונותיו וצרכיו הוא של הקב"ה וז"ש תן לו משלו כלומר תן מהיתר על צורכך שהוא שלו יתב'. כי לפי האמת גם מה שאתה צריך לפרנסתך הוא שלו וז"ש שאתה ושלך שלו גם מה שהוא שלד לצורך מזונותיך הוא שלו ומייתי ראיה מדהע"ה שהיה מקדיש דמי סעודתו וז"ש כי ממך הכל דייקא בין מה שצריך לך בין היתר עכ"ד. וז"ש אם שלמים וכן רבים כלומר אם האדם ישים אל לבו כמה שצריך לו והיתר הכל הוא של הקב"ה ובעיניו שקולים הם כי ממנו יתברך הכל והוא אומרו אם שלמים וכן רבים אם יהיו אצלך שלמים דמזונות מצומצמים ויתרים בהשואה

וכן כפ"ז נגוזו שעושה צדקה ובין אם מצומצמים ובין אם רבים לא יחדל מהצדקה אז ועבר וניצול מגהנם ועיניתיך לא אענך דאין מראין לו אח"ך סימני עניות ודוק הטב:

דף כד:

והא אמרינן ולא אחר יכול להוציא עליהם שט"ח וכו' אלא מאי אית לך למימר בעדי מסירה ורבי אלעזר היא וכו' בסוגיא זו ודברי רש"י ותוס' ומ"ש מהריב"ל בחידושיו ודברי מהרש"א ומ"ש הרשב"א והר"ן והרב בני יעקב. אני בעניי כתבתי באורך בקונטריס שכתבתי בילדותי בס"ד:

דף ל:

דתניא אבא אלעזר בן גמלא אומר ונחשב וכו' כשם שתרומה גדולה ניטלת באומד וכו' הרמב"ם והסמ"ג פסקו כאבא אלעזר בן גמלא ובמקומו כתבתי אני הצעיר ישוב לדבריהם ועיין מה שרמזתי בקונטריס זה לעיל במסכת ביצה על דף י"ג בס"ד:

דף לא:

מקמי פלגאה נקום. כלומר דתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם וזה מעורר מדנים אין ראוי לעשות לו כבוד ת"ח כיון שאינו נוהג כדרך תלמיד חכם. ומה גם דקרוב הדבר שיבא חילול ה' על ידו וכתב הרב זקן אהרן סי' ל"ב דכל ת"ח שיש בידו חילול ה' אסור לשמוע תורה מפיו ולסמוך על הוראתו ע"ש. ובסוגיין מעצמו אמר להם מימרת רב חנן אמר רב והם שתק"ו יחדיו. ומיהו לקמן דף ס"ב אמרינן כי האי גוונא והתם שאלו ממנו רב הונא ורב חסדא שאלות בדברי אגדה ע"ש. ואפשר דהרב זקן אהרן כל עצמו בהוראה קאי ואין הס' בידי כעת לחזות בנועם אמרי קדוש:

דף לד.

והלכתא כנחמן והלכתא כנחמני רש"י ז"ל פירש והלכתא כנחמן דאמר לעיל ביטול בפני שנים וכו' והרב כנה"ג בא"ה סי' קמ"א ובח"מ סי' ס"ז הגהת ב"י אות מ"א והרב מהר"י זיין בתשובותיו כ"י הסכימו דהרא"ש לא גריס תרי זמני והלכתא כנחמן אלא חד זמנא והיינו במאי דאמר הלכה כרבי בשתיהם. ולא כרש"י דגריס תרי ופירש והלכתא כנחמן קמא דאמר ביטול בפני שנים. והרא"ש קמא בטיל ע"ש באורך ונעלם מהם דהרא"ש ריש פ"ק דסנהדרין בפסקיו מייתי ליה ומפרשו כפי' רש"י דהלכה כר"נ דאמר ביטול בפני שנים ע"ש:

דף לז.

מלוה על המשכון מ"ט אמר רבא משום דתפס ליה א"ל אביי הלוהו ודר בחצירו וכו' שאני משכון דקאי ליה וכו' מסוגיא זו הקשה הרב בית דוד ח"מ בסימן טו"ב על הרב גדולי תרומה דף ר"ו ע"ג שכתב דאם קודם זמן השמיטה תפס מלוה מטלטלין משל לוה ועברה אח"ך שמיטה אם מטלטלין אלו עדיין ביד המלוה פשיטא דאין שביעית משמטת וכו' ע"ש והרב הנז' דחה דבריו דמוכח בהדיא מסוגיין דלא בדתפיס תלי אלא בדקני ליה וא"כ דוקא משכנו על ידי ב"ד דקני ליה הוא דמהני לבטל שמיטה אבל תפס איהו לא מהני דליכא אלא תפיסה ולא קנין והאריך בזה וכתב דמלשון הטור נראה בהדיא דלא מהני תפיסתו שכתב וכן אם משכנו שלא בשעת הלואתו על ידי בית דין מוכח דבא לדייק דוקא על ידי בית דין אבל מעצמו אינו כלום משום דעל ידי ב"ד קונה המשכון והו"ל כאלו כבר גבה חובו אבל על ידי עצמו אינו קונה המשכון ולכך משמט זהו תורף דבריו:

ולפום ריהטא קשה על דבריו ממאי דאמרינן פ"ק דתמורה דף ז' והרי משכון דרחמנא אמר לא תבא אל ביתו לעבוט ותנן מחזיר תיובתא דרבא שאני התם דכתיב השב תשיב ופירשו רש"י ותוספות דמשמע ליה דמתני' בממשכן בעל כרחו קאי אלמא מהני וקני למשכון. ובהגהות רבינו בצלאל כ"י גריס בש"ס והרי משכון וכו' ותנן מחזיר וכו' אלמא קנייה למשכון תיובתא דרבא וכו'. עיניך הרואות דמוכח מהך סוגיא דתמורה דמשכנו באיסור קונה המשכון. ומרן בב"י ח"מ סי' צ"ז כתב בשם הרשב"א דאם עבר ונכנס ומשכנו הלכה רווחת פ"ק דתמורה דאי עביד מהני אליבא דכ"ע וכן כתב רבינו ירוחם. ופסק מור"ם שם סימן צ"ז דין י"ב דמה שעשה עשוי ואין צריך להחזיר עד שישלם לו:

ורואה אני להרמב"ם פ"ג דמלוה ופסקו מרן שם סימן צ"ז דין י"ו שכתבו וז"ל אחד הממשכן את חבירו בב"ד ואחד שמשכנו בידו בזרוע וכו' הרי זה מצוה להחזיר וכו' אם כן מה מועיל לו המשכון כדי שלא ישמט החוב בשביעי' וכו' ע"ש. ומבואר הפך הרב בית דוד. ומאי דנקטו הטור ומרן בסימן ס"ז משכנו שלא בשעת הלואתו על ידי בית דין ארחא דמילתא נקטי דאם משכנו בעצמו עובר בלאו והרואה יראה בדברי התוס' בסוגיין ד"ה אלא מעתה ודברי הרב בית חדש סימן ס"ז דלא מעטי אלא פקדון ויש בידו משכון והלוהו שאינו חייב באחריותו. וכן הרב כנה"ג סימן ס"ז הביא דברי הרב ב"ח באות י"ז ודברי הרב גדולי תרומה אות י"ח ומוכח דסבר הרב ז"ל דהני בי תרי יש להם ישיבה אחת בעולם ומ"מ צריך להתבונן בדברי הראשונים בענינים אלו:

אחר כמה שנים נדפסו שני ספרי תורה ספר אורים ותומים וספר חשק שלמה על ח"מ

ומידי עוברי ראיתי בספר אורים ותומים סימן ס"ז בתומים ס"ק י"ד שתמה על הרב גדולי תרומ' מסוגיא זו ומדברי התוס' כפי פי' הרב חידושי הלכות ע"ש. ואגב ריהטא נראה דמהסוגיא דידן אין ראיה להוכיח נגד הרב גד"ת גם מהתוס' ופירוש מהרש"א אין ראיה דשאני יש לו משכון על חוב אחר והמותר רוצה ליקח לחוב ע"פ שאינו חייב באחריות כשהלוהו על המשכון וכמבואר בדברי הרב ב"ח שהביא דברי התוס' הנז' ופיר' באורך. אבל משכנו שלא ברשות ודאי חייב באחריותו וכמבואר בדברי הרב ש"ך ח"מ סימן ע"ב ע"ש:

ובס' חשק שלמה ראיתי שהסכים עם הרב בית דוד והוכיח מדברי הרב בית חדש נגד הרב גד"ת ותמה על הרב כנה"ג שהביא דברי הרב בית חדש ואח"כ דברי הרב גד"ת כאלו הם דברים אחדים וסתרא"י נינהו ע"ש ועמו הסליחה דדברי הרב בית חדש אינם ענין לדברי הרב גד"ת כמבואר מתוך מ"ש בעניותנו ודברי הרב כנה"ג באמת וישר. ותימה על הרבנים הנז' מסוגית תמורה ומדברי הר"מ וש"ע הנז' שכתבו בהדיא כדברי הרב גד"ת כמדובר ואני אמרתי בחפזי ועמ"ש הרב מחנה אפרים בהגהותיו לה' מלוה פ"ג ומ"ש הרב מרכבת המשנה ח"ג שם דף פ' סוף ע"ב ומשם באר"ה:

דף לח.

אמר רב פפא עמון ומואב טהרו בסיחון. הקשה מורינו הרב המופלא מהר"י הכהן זלה"ה מדאמרינן בסנהדרין דף נ"ט ליכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסור והרי יפ"ת שאני התם דלאו בני כיבוש נינהו ופירש"י לא נתנה הארץ לכבוש כי אם לישראל שאף לישראל לא הותרה יפ"ת אלא במלחמה על ידי כיבוש. וכפ"ז היכי אמרינן עמון ומואב טהרו בסיחון הא סיחון לא קנה דלאו בני כיבוש נינהו וקרקע אינה נגזלת והרי הוא של מואב ועדיין לא הוטהרו. והרב החסיד עיר וקדיש מהר"י אלגאזי בספר שארית יעקב פרשת שלח ריש דף ע"ג כתב ששמע מפה ק' הרב מהרי"ך קושיא זו הוא מותיב לה ואיהו מפרק לה במ"ש בחולין דף ס' אמר הקב"ה ליתי סיחון וליפוק ממואב וליתו ישראל ולפקו מסיחון והיינו דאמר ר"פ עמון ומואב טהרו בסיחון וא"כ שאני ארץ מואב שכך רצה ה' דליתי סיחון וליפוק מינייהו ומאמר ה' דליתי סיחון הוי כעין כיבוש לישראל עכ"ד. וכפי דברי הרב מה מתוק מדבש מאי דקאמר הש"ס שם בחולין והיינו דאמר ר"פ עמון ומואב טהרו בסיחון כלומר דבלא הקדמה זו דאמר הקב"ה ליתי סיחון וכו' לא היו מיושבים דברי רב פפא דאיך קאמר עמון ומואב טהרו בסיחון והרי סיחון לא קנה דלאו בני כבוש נינהו ואולם על פי זה כי הוא אמר ליתי סיחון וכו' הוי כעין כבוש לישראל והשתא א"ש מאי

דאמר ר"פ עמון ומואב טהרו בסיחון דסיחון קנה דהכי אמר רחמנא. וזהו שאמר הש"ס והיינו דאמר ר"פ וכו' והרי הוא כמבוא"ר:

ואולם לא זכיתי להבין תירוץ הרב הנז' מגופא דשמעתין דאי אמרת דהא דעמון ומואב נפקת ברא מכללין דלאו בני כיבוש נינהו כי כה אמר ה' ליתי סיחון וכו' א"כ דוקא בהא אתמר כי דבר ה' היה וזולת זה תבנא לדיננא דלאו בני כבוש נינהו וא"כ היכי מוכיח בשמעתין מינה ויליף לענין עבד לקנותו בחזקת כבוש מלחמה כמ"ש התוס' מעמון ומואב דכי היכי דקנו ארצם קנו גופם הרי הא דעמון ומואב שאני דהויא על פי ה' ואין למדין ממנה:

והא גופא קשיא על מה ששמעתי מתרצים לקושית הרב הנז' דהא דאמרינן בסנהדרין גוים לאו בני כיבוש נינהו היינו דוקא לאחר מתן תורה שהרי קודם [מ"ת] גוים נצטוו בפריה ורביה ונאמר וכבשוה וכבשה כתיב ופירש"י בקדושין דף ל"ה דרכו של איש לכבוש הארץ ובסנהדרין דף נ"ט אמרו דפו"ר בגוים אחר מ"ת פקעה מהם אבל קודם מתן תורה היו בני כבוש והיו מצווין בפו"ר וטיהרו בסיחון היה קודם מ"ת כמ"ש הרמב"ם עכ"ד ומלבד שהענין דחוק יש להשיב דאם היו הם בני כבוש קודם מ"ת נהי דפו"ר פקע במ"ת מהם אבל מה שהיו בני כיבוש במאי פקע מהם. ותו דהיכי יליף בסוגיין לאחר מ"ת לשבאי שקונה העבד בחזקת כיבוש מלחמה ומאי ראיה ממילתא דהוה בהו ונתבטלה:

וחזה הוית בספר בירך יצחק פ' תצא שהביא קושית מורינו הרב מהר"י הכהן ותירוצו הנז' והקשה על תירוצו מכמה סוגיות מדינא דמלכותא ע"ש ויש לדחות דדוקא גבי כיבוש אמרינן דלאו בני כיבוש נינהו ומיהו מאחר שהארץ בידו וכ"ש אם ירשה מאבותיו בכל חקי המלך אמרינן דינא דמלכותא דינא. והוא ז"ל שייר דרך לעצמו לישב קושית הרב ז"ל וז"ל אלא דשרש דברי רב פפא וכו' ופירש"י וכו' וגם התוס' כתבו שם עמון וכו' וכי היכי דקנו ארצם בחזקה קנו נמי גופם בחזקה וכו' דנהי נמי דלאו בני כיבוש נינהו היינו לומר דבשעת מלחמה אין להם זכות בכבוש קרקע שתהיה שלהם ובזה נמי יזכו ביושביה לעבדים וכן לענין יפ"ת דלאו בני כבוש נינהו מיהו אחר שנטלוה זוכים בקרקע שתהיה שלהם מדין חזקה וכן נמי יזכו ביושביה להיות להם לעבדים בחזקה של עבדים וכו' ועדיפא מינה אמינא דמדרב פפא ילפינן דגוים לאו בני כבוש נינהו דאי אמרת דבני כבוש נינהו מנ"ל לר"פ למילף דגוי קונה בחזקת קרקע ועבד דילמא סיחון בכבוש קנה ולא בחזקה אלא ודאי משום דר"פ גופי' ס"ל דלאו בני כבוש נינהו להכי קאמר עמון וכו' ע"י חזקה דהחזיקו אח"ך עכ"ל וק"ק דהוא נסתייע מדברי התוס' שכתבו דכי היכי דקנו ארצם וכו' והלא התוס' כתבו דצריך לפרש דהכא בכבוש מלחמה איירי וכן פירש ר"ח

ולדעת התוס' נפל פיתא בבירא דסברי דלא קני גוי בחזקה אלא חזקת כבוש מלחמה קאמר וממילא אזדא ליה מה שהכריח מרב פפא דלאו בני כבוש נינהו דאי לא מה ענין כבוש לחזקה. דמעיקרא כי אמרו בש"ס ואימא ה"מ בכספא אבל בחזקה לא בחזקת כיבוש מלחמה אייריי ושפיר מייתי רב פפא מעמון ומואב דאידי ואידי נכבשי"ם זה עם זה:

הן אמת דמפירש"י משמע דמדין חזקה לחוד אייריי ולא מדין כבוש. ולדעת רש"י מתקיים תי' הנז' ויש להרגיש על הרב בירך יצחק דיושב ודורש בסתם כאלו כולי עלמא מודו לרש"י והרי ר"ת ור"ח והרשב"א והריטב"א ושיטת קדושין לא נודע למי כלם הסכימו להתוס' דהכא בחזקת מלחמה אייריי הלא בספרתם ולדידהו קושית מו"ה בצביונה ובקומתה:

והיותר נכון בעיני לתרץ קושית מורינו הרב הנז' הוא דכונת הש"ס בסנהדרין במאי דקאמר גוים לאו בני כבוש נינהו דיפת תואר שריא רחמנא למי שציוה לכבוש ארצות שהם ישראל אבל לגוים לא ציוה לכבוש שיתיר להם יפ"ת ואי הם נלחמים זה בזה אף דקנו בכיבוש מ"מ הוא לדעתם ורצונם ולא נצטוו בכך אמנם ישראל דנצטוו לכבוש א"י התיר להם יפ"ת כנגד יצה"ר וגם כתיב כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם לכם נתתיו ולכן הותרה יפ"ת. ואפשר שזה רמז רש"י במ"ש לא נתנה הארץ לכבוש כי אם לישראל כלומר שנצטוו לכבוש א"י אבל גוים לאו בני כבוש נינהו ולעולם דאם כבשו קונים בכבוש אבל לא הותרה יפ"ת אלא בהדי כבש"י דרחמנא. ומ"ש הרב שארית יעקב שפי' רש"י דלא קנו בכבוש כי אם ישראל וכו' הוא אגב שטפיה דרש"י לא כתב כן כי אם כמו שהבאתי לשונו ודוק היטב:

דף לח:

אמר רב יהודה אמר שמואל כל המשחרר עבדו וכו' מיתיבי וכו' מצוה שאני ת"ר וכו' ודילמא ר"א ס"ל כמ"ד רשות וכו'. חזה הוית להרב מהר"ש יונה בתשובותיו סי' ס"ט שהקשה דמאי פריך ודילמא ר"א ס"ל כמ"ד רשות אפילו נימא דר"א סבר רשות פריך שפיר לשמואל דאמר כל המשחרר עבדו עובר בשלמא אי ליכא אלא פלוגתא דר' ישמעאל ור' עקיבא שפיר קאמר שמואל דהלכה כר"ע מחבירו אבל השתא דגם ר"א ס"ל כר' ישמעאל דאמר רשות א"כ אין הלכה כר"ע מחביריו ולהכי איצטריך לשנויי דלעולם ס"ל חובה ומצוה שאני עכ"ד ונרא' דלק"מ דכל הני כללי לא נאמרו אלא לדידן האמנם אמורא דסבר כחד תנא ליכא לאותובי עליה ואם כה יאמר אנא דאמרי כהאי תנא

ומה גם הכא בסוגיין דשמואל גדול האמוראים ופליג על רב שהיה תנא דהוא לא חשיב ליה כתנא כידוע והכא דאית ליה רבי עקיבא דסבר כותיה סגי ומסגי דדעתו כדעת רבי עקיבא. והוא על דרך הנהו כללי דפרק מי שהוציאוהו דפריך דאיכא מאן דפסיק נגד הכלל ופריק היכא דאתמר אתמר. ומעיקרא כי פריך בש"ס קשיא הלכתא אהלכתא או קאמר ה"נ מסתברא דא"כ קשיא הלכתא אהלכתא הוו בה רבנן דמאי קושיא כי האמורא מצי לפסוק נגד הכלל. ופוק חזי להרא"ש בפסקיו ספ"ק דבתרא כי הש"ג ישיג על הרי"ף דפסק כחד דמסתבר טעמיה דלית לן לאכרועי כיחידאה מסברא דנפשין ע"ש ומוכח דנטה ללו"ן על הרי"ף דוקא אבל האמורא מן קדם דחיליה תקיף מצי להכריע כיחיד והכי מוכח מכמה דוכתי:

ואי בעית אימא כלפי מ"ש הרב הגדול מהר"ש אלגאזי בספר הבהיר יבין שמועה דף מ"ד כלל קי"ב ודף מ"ז כלל רל"א דרמי ומקשה על הגאון רבינו שמשון בס' כריתות שפסק כר' עקיבא נגד ר' אליעזר דהא אמרינן הלכה כרבי עקיבא מחבירו ולא מרבו ורבי אליעזר רבו הוה וניחא ליה להרב ז"ל דשאני ר"א דהוי שמותי ע"ש ואף אנו בעניותנו נאמר דהגם דאין הלכה כר' עקיבא מחביריו שאני הכא דר' אליעזר שמותי ובכי הא הלכה כר' עקיבא נגד רבי ישמעאל דהלכה כר' עקיבא מחבירו ודל מהכא רבי אליעזר דאין הלכה כמותו משום דשמותי הוא:

שבתי וראה דח"ו נתעלמה הלכה מהרב יבין שמועה דבפירושא אתמר פ' כיצד מברכין (ברכות דף ל"ו) רבי עקיבא במקום ר' אליעזר עבדינן כוותיה ופירש רבינו יונה דהלכה כר' עקיבא מחבירו וא"כ דברי ס' כריתות הם תלמוד ערוך ובמקום אחר דקדקנו בעניותנו על דברי רבינו יונה הנז':

עוד אפשר לומר לקו' מהר"ש יונה הנז' דכ' הרב יבין שמועה שם כלל קי"ג וכלל רל"ב משם ס' כריתות דהגם דתרי תנאי פליגי על ר' עקיבא כיון דלא פלוג תרוייהו כחדא במקום אחד אלא האחד לא מקרי אלא מחבירו והלכה כר' עקיבא ע"ש ודון מינה ואוקי באתרין דכיון דבברייתא לא הוזכר אלא רבי ישמעאל שפיר אמרינן הלכה כרבי עקיבא מחבירו דבברייתא זו לא הוזכר אלא ר' ישמעאל ולא אכפת לן אי ר"א סבר כר' ישמעאל כיון דלא הוזכר בברייתא זו:

ומתוך הדברים אמורים אפשר לישב דברי הרי"ף שכתב אהך פלוגתא דרבי ישמעאל ור' עקיבא וז"ל וקי"ל הלכה כר' עקיבא מחבירו הלכך הלכה כרב יהודה דקאי כוותיה עכ"ל והקשה הרב מהר"ש יונה שם והלא אפילו לא היה כן מ"מ הלכה כשמואל דאתי כר' אליעזר ור' עקיבא דהוו רבים לגבי רבי ישמעאל ע"ש והיה מקום לישב דעת הרי"ף

דכיון דקי"ל דאין הלכה כר"א דשמותי הוא חשיב כאלו ליכא אלא תרי תנאי דפליגי ואי לא דקי"ל הלכה כר' עקיבא מחבירו לא ידעינן הלכתא כמאן. אמנם אכתי יש להעיר דגם כי התרי תנאי שקולא"י נינהו ולא אתמר בעלמא הלכתא כמאן איבעי לן למפסק כרב יהודה דהוא אמורא והכריע כחד מינייהו ובכל דוכתי פסקינן הלכה כאמוראי ומאי קאמר הרי"ף הלכך הלכה כרב יהודה דקאי כוותיה והרי אפילו בלא כלל הלכה כר' עקיבא מחבירו הלכתא כרב יהודה דפסק הלכה כחד מהני תרי תנאי ולא עוד אלא דאפילו השתא דקי"ל הלכה כר' עקיבא מחבירו אי רב יהודה הוה פסק כר' ישמעאל סוגיין דעלמא דפסקינן כאמורא אפילו נגד הכלל והכא נמי הוה פסקינן כרב יהודה:

ואפשר לומר דשאני הא דידן דרב יהודה אמר המשחרר עבדו עובר בעשה ומוכח דלא הוה ידע פלוגתא דתנאי דאי לא אמאי אמר מימרא בפני עצמה הול"ל אבריתא דפליגי תנאי הלכה כפ' ומשו"ה אי לאו דקי"ל הלכה כר"ע מחבירו הוה אמינא כיון דמוכח דרב יהודה לא ידע פלוגתא דתנאי אכתי לא ברירא לן הלכתא כמאן דמאי דפסקינן בעלמא כאמוראי היינו היכא דידעי הברייתא דקתני פלוגתא דתנאי ופסיק כחד אמנם הכא דנראה דרב יהודה לא ידע הברייתא יש מקום לומר דאי ידע הברייתא לא עייל נפשיה בהא וז"ש הרי"ף הלכה כרב יהודה דקאי כותיה כלומר דסברתו נמצאת בברייתא דר' עקיבא אמרה הגם דאיהו לא ידע כן נראה לצדד לפום ריהטא ופנא"י לא היה לי לחפש בספרים:

ואנכי הרואה להרב קרבן נתנאל שכתב על דברי הרא"ש (שהגיהם כמ"ש הרי"ף) וז"ל הלכך הלכה כרב יהודה דקאי כוותיה. שלא תאמר דהלכה כרבי אליעזר ששחרר עבדו והשלימו לעשרה אלא אמרינן דר' אליעזר נמי ס"ל כרב יהודה דהלכתא כר' עקיבא אלא מצוה שאני עכ"ל ודבריו קשים בעיני דמוכח מדבריו דהוה ס"ד דרבי אליעזר ששחרר עבדו ס"ל רשות והלכה כוותיה לזה בא לומר דכיון דר' עקיבא קאי כותיה דרב יהודה יש לנו להשוות הדעות דגם ר' אליעזר סבר חובה ושחרר משום מצוה זה נראה כונתו וקשה דר' אליעזר סבר חובה כמבואר בש"ס דתניא בהדיא ר' אליעזר אומר חובה וא"כ מוכרח דשחרר משום מצוה דהוא סבר חובה. ועוד יש לדקדק בדבריו וגם לשונו אינו מכוון במ"ש דר' אליעזר סבר דהלכה כר' עקיבא הגם שכונתו מבוארת ואין להאריך. ועוד הארכתי במקום אחר בענין זה ועמ"ש אני בעניי בקונטרי' זה ריש מסכת שבת בס"ד:

דף לט.

הא מני ר"מ היא דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה עמ"ש התוס' והריטב"א ומה שכתבתי בעניותי בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סי' רנ"ח בס"ד:

דף מב:

ת"ש דאמר רב משרשי' כהנת וכו'. הקשה הרב הגדול כמהר"ר יוסף קצבי ז"ל בכ"י דמאי שיאטיה דרב משרשיא והלא זו משנה ערוכה ביבמות דף צ"ט והש"ס הו"ל להביא המשנה ועוד רב משרשיא מה בא ללמדנו עכ"ד ומצאתי בהגהות רבינו בצלאל כ"י שהגיה דכצ"ל אמר רב משרשיא ת"ש כהנת וכו' ועמ"ש הרב מהר"ם יצחקי בספר אור יקרות ובמ"א כתבתי קצת על דבריו:

דף מג.

אמר רב אדא בר אהבה כשעשאו טריפה וכו' עמ"ש הרב פרי חדש בקונטריס התשובות שבסוף ספר מים חיים סימן ב' מה שהביא משם תוספות שאנץ בסוגיא זו ומה שפקפק הרב ז"ל בדבריהם ומ"ש אני בעניי בספרי הקטן מחזיק ברכה י"ד סימן נ"ז בס"ד ע"ש:

דף מה.

איבעיא להו וכו' משום דוחקא דצבורא או"ד משום דלא לגרבו וכו' ת"ש דלוי בר כהנא וכו' דברי הר"ן בזה צריכים ביאור וכבר הרב מהר"ש הלוי בתשובותיו י"ד בסימן טו"ב עומד עליו ומבא"רו. והמעיין עיניו יחזו דפירושיו דחוקים. ואני בעניי כתבתי בזה בתשובה והיתה לבא"ר דברי הר"ן והארכתי קצת בענין בס"ד:

דף מח.

וצריכא דאי אתמר בההיא וכו'. הרשב"א בחידושיו כתב דאיכא אחריתי פרק יש נוחלין ויהיב צריכותא דה"א דר"י דוקא בבכורים וכו' ואגב רהטאי חזות קשה חזאי דהש"ס שם פ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ו) פריך הש"ס דהא איפליגו בבכורים ויהיב צריכותא אחריתי ע"ש ופי' רשב"ם ודוק ואני אמרתי בחפזי וצריך חיפוש בספרים ולהתישב בדבר: **אי לאו דא"ר יוחנן קנין פירות כקנין הגוף וכו' האחין שחלקו וכו' לא משכחת דמייתו בכורים אלא חד בר חד וכו'**. הרב פרי חדש במים חיים בחידושיו למכילתין בסוגיין ביאר דעת הרמב"ם והדברים ראוים אליו. ומה שתמה על הרב ברכת הזבח פ"ז דערכין

במה שהבין בדברי הרמב"ם פי"א דשמיטה הדין עמו. וכבר הרב ברכת הזבח עצמו הרגיש בדבר וציוה לתקן ספרו כמו שכתב הרב פנים מאירות בסוף שיטת זבחים אשר לו שהביא העתק מ"ש הרב ברכת הזבח עצמו בזה ע"ש:

דף נה:

תוס' ד"ה ביהודה בהרוגי מלחמה וכו' שמסורת בידם וכו' הרב יפה מראה והרב שדה יהושע פירשו מ"ש בירושלמי שמסורת בידם שר"ל ואינו אמת כי חושים בן דן הרגו וגם הרב קרבן העדה פירש שמסורת בידם של האומות נראה שמסכים לזה. ותימא על גדולי ישראל שנעלם מהם הספרי ידיו רב לו בשעה שהרג עשו. גם נעלם מהם דברי התוס' האלו ועמ"ש על דברי התוס' הללו אני בעניי בס' הקטן ראש דוד פ' וישב ובמשג"ב דף פ"ח ע"א ע"ש:

אקמצא ובר קמצא חריב ירושלם. אע"ג דקמצ' לא הי"ל שום גרמא בזה דלא עביד מידי ואפשר כי גם לא נמצא שם כמבואר נקט הכי אקמצא ובר קמצא על דרך בין חייתא למחבלתא ווי לברא דעלובתא. וה"נ הכי קאמר בעבור חילוף קמצא לבר קמצא חריב ירושלים כי המשרת היה לו להזמין לקמצא ופרח זימו"ן מיניה ואזמניה לבר קמצא הוה מה דהוה. וכן הוא בהדיא במדרש איכה רבתי על פסוק בני ציון היקרים וז"ל הדא דבריתא אמרי בין קמצא ובין בר קמצא חרב מקדשא עכ"ל:

ורש"י פירש קמצא ובר קמצא כך שם שני יהודים. ואפשר דודאי לא אתא רש"י לאפוקי דקמצא זה היה לו בן והוא בר קמצא ובעל הסעודה היה אוהב לקמצא ושונא בנו דא"כ הי"ל אקמצא ובריה חריב ירושלים וכו' דרחמיה קמצא ובריה בעל דבביה. ולא היה צריך רש"י לאומרו. אמנם אפשר דאתא לאפוקי דהוו תרי קמצא שנים קרובי"ם קראו בשמותם על שם זקנם וקמצא האחד היה אוהבו ובר קמצא האחר שונאו דהשתא א"ש מאי דקאמר אקמצא ובר קמצא וכו'. אך לא נראה לרש"י לפרש כן. דא"כ המשרת הי"ל להבין דהוא א"ל קמצא ואי כונתו על בר קמצא הי"ל להזכירו בשמו אלא ודאי על קמצא קאמר. ותו דהי"ל להביא קמצא אביו של זה והגם דיש לדחות סבר רש"י דאין לעשות אוקמתות אלא כך שם שני יהודים ובר קמצא שמו ולא שהוא בנו של קמצא ודוק היטב:

דף נו.

אמר ר' יוחנן ענותנותו של ר' זכריה וכו' בא להעיר עיקר גדול בעבודת ה' שצריך האדם לשקול בפלס כל אשר הוא עושה להיות צופה ומביט רואה את הנולד וכמ"ש פעמים

שביטולה של תורה זוהי קיומה וזה יתד שהכל תלוי בו לשקול בשקל הקדש אשר יעשה האדם בכל עניניו בין במילי דעלמא בין במילי דשמיא צדיק יבחן הדרך הטוב והישר לשעתו ולעת"ל שלא תצא תקלה ח"ו וכיוצא וישים עיניו ולבו לשמים כי לא ימנע טוב להולכים בתמים יורנו בדרך יבחר. ובהא דקאמר ענותנותו של ר' זכריה רבני אשכנז פירשו דרך צחות ודרך דרש הבאתי דבריהם בספרי הקטן ראש דוד פרשת ויגש ע"ש. ובמדרש איכה יש איזה שינוים בהך עובדא ע"ש:

דף נו:

ושושילתא דרבן גמליאל פירש רש"י משפחת הנשיא שלא תהרגם שלא תכלה שולטנות בית דוד. נראה דכונת רש"י דעיקר בקשתו שלא יהרגם ומשום שלא יאמר מאי חזית דדמא דידהו סומק טפי דלא שאל על אחרים לזה אמר שלא תכלה שולטנות בית דוד דעכ"פ יהיה להם איזה שליטה ולזה שאל משום כבוד דהע"ה. אבל לא כיוין ריב"ז שיהיו נשיאים דהוה מסתפי ולכן היה נשיא ריב"ז הגם שרבן גמליאל בן רשב"ג הנהרג כבר היה גדול וכמ"ש הרמב"ם שר"ג דיבנה קבל מרבן שמעון אביו וגם אמרו בשילהי יבמות דנזכר ר"ג שזקנו רבן גמליאל הזקן השיא נשים על פי עד אחד ולכן נראה דמה ששאל ריב"ז עיקר שאלתו שלא יהרגם ומשו"ה נתמנה לנשיא מפחד הקיסר. אמנם הרשב"ץ כתב דהיה ריב"ז נשיא מפני שר"ג קטן וכבר הבאתי דבריו לעיל בקונטריס זה בברכות על דף ז"ך ע"ש:

אין גבורתו אלא במים וכו' כי כל א"ה מודים ששולט בים וכמ"ש בירושלמי דע"ז דאסכנדרוס מוקדון נתן ביד הע"ז שלו כדור לרמוז שמושל בעולם ונ"ט שלא נתן קערה לומר ששליט בים. משום דהכל מודים דהקב"ה שליט בים. ואף טיטוס הרשע היה מודה שהקב"ה מושל בים. ולכך קאמר יעלה ליבשה וכו':

דף נז:

מבני בניו של סיסרא למדו תנוקות בירושלים. עתה נזדמנו לי שיטות הרב מהר"ם שיף ז"ל וראיתי בשיטתו לגיטין בסוגיין שכתב וז"ל ראיתי בספר עשרה מאמרות שר' עקיבא היה מסיסרא כשבא על יעל ולא משמע לי כן מדלא מפרש בסיסרא ג"כ מאן נינהו משמע דלא היו אנשים חשובים דבקיאי בשמייהו כשמעיא ואבטליון. ועוד דבהדיא קאמר מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים ואלו בסיסרא רק למדו תנוקות בירושלים וכו' עכ"פ לא הצליחו בלמודם כל כך עכ"ל:

ואנכי עפר דל אומר אטו דבר זה אמרו הרמ"ע מסבראי שיקשה עליו קושיות וידחה דבריו וכי דברים אלו נאמרים מכח עיון ופלפול הא ודאי קבלה היתה ביד הרמ"ע. ואני הצעיר מצאתי בספר הגלגולים לרבינו האר"י זצ"ל שסידר הרב עיר וקדיש מהר"ם פאפיראש כ"ק בפרק מ"ז שהוא לשון הרב הקדוש מהרח"ו זלה"ה כדברי הרמ"ע כי רבי עקיבא בא מסיסרא מבני בניו ועל זה ידבר נפלאות ע"ש [וזהו ספר הגלגולים שמקצתו נדפס]:

ומה שהקשה על זה דלא מפרש בסיסרא כשמעיא ואבטליון ל"ק דשמעיא ואבטליון באו כסדר דמבני בניו של סנחריב נתגיירו ומשם באו אבל ענין סיסרא שלא כסדר ולכבוד ר' עקיבא הסתירו הענין ועיין מה שכתבתי אני בעניי בקונטריס זה בסנהדרין על דף צ"ו ויתישב דעתך ומה שהקשה דקאמר הכא הש"ס מבני בניו של סיסרא למדו תנוקות וכו' הרואה יראה דבפרק חלק (סנהדרין דף צ"ו) גרסינן מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים וזו נסחא עיקרית וצריך לגרוס הכא בשמעתין כי התם:

תוס' ד"ה קפצו כלם וכו' הכא יראים היו מיסורין וכו', וכן כתוב בפסקי תוס' בשעת הגזרות מותר להרוג עצמו כשדואג מיסורין. וכ"כ בספר האגודה בשם ר"י ולכאורה יש להעיר דהתוס' בקמא דף פ"א כתבו משם ר"י שהורג עצמו בשביל שום דבר שירא אסור. ונראה דכונת התוס' והאגודה הכא היינו שירא מן היסורין שמא ע"י היסורין יעבירוהו על דת. אבל בשביל יסורין לבד היכא שבטוח שלא יהיו מעבירין אותו על דת אסור ובהכי מיירו התוס' בקמא. וכן מוכח ממה שהביאו התוס' מאלמלא נגדוה וכן מוכח מפסקי תוס' שכתבו בשעת הגזרות וכ"כ התוס' בע"ז דף י"ח משם ר"ת. וקשה על הרב בית לחם יהודה י"ד סימן שמ"ה דתפס דברי התוס' הללו דסוגיין כפשטן וכאשר הארכתי בעניותי בקונטריס חיים שאל מתשובותי בס"ד ועיין מה שרמזתי בקונטריס זה בע"ז על דף י"ח בס"ד:

דף נח.

ולא פליגי הא דרישא הא דדרעא. פירש"י דמאי דאמר ר' יוחנן מ' סאה מוקי לה בדרעא והוא מבואר בסוגיא ומקשים העולם דאיך אפשר לאוקומי דברי ר' יוחנן בדדרעא והא בראשי הרוגי בתר קאמר. ועבידי דמשנ"ו רבנן דמפרש מ"ש בראשי הרוגי בתר דהיינו כמו ראשי המטות ור"ל בגדולי ושרי בתר ואין הפירוש בתפילין של ראש המונחים בראשיהם. ועם שהענין דחוק מ"מ לפי נסחתנו הדבר מוכרח. וק"ק על הרב עיון יעקב שמדבריו שכתב על זה שנענשו שנהרגו עם התפילין שבראשיהן דלא אאיבול על ירושלם והאבל מעולל בעפר קרנו והם נתנו פאר תחת אפר וכו' ע"ש משמע דמפרשה

בתפילין של ראש והוא הפך הש"ס דמוקי לה בדדרעא. ואחר זמן ראיתי למהר"ם שיף בשיטתו שהקשה ותירץ כמדובר. וכתב עוד שהדין דהנושא משאוי בזרועו מניחו על ראשו משום דמקום יש בראש להניח ב' תפילין ובשעת מלחמה שנושאין כלי זיינן על זרוען ומחזיקים ברמחים נתנו תפילין של יד ג"כ בראש עכ"ל ודבריו קשים לשמוע אעיקרא דדינ"א פרכא דהדין תמוה וכמדומה שלא נמצא כזאת בפוסקים ומי יודה לזה ועוד דכפי דבריו הרי בראש היו שתי תפלות ואמאי באו חשבון לתפלין של יד לבד. ונקט בראשי על תפלין של יד לבד ואין להאריך כי אין לו שרש ולא ענף. ולכל הדברות ק"ק דבאיכה רבתי באיכה יעיב ר' יוחנן עצמו קאמר שלש מאות קופות של קצוצי תפלין נמצאו בביתר וכל א' וא' מחזקת ג' סאין שהם ט' מאות סאין ע"ש והכא קאמר מ' סאה ר' יוחנן והגם דנימא דאיירי בדרעא ובמדרש בדרישא הדבר קשה דגבה טורא בין מ' לתשע מאות:

דף נט.

תוס' ד"ה דכלהו מנייהו מן הצד וכו' פירש בקונטריס דמוקי לא תענה על ריב בכל דבר ואין נראה וכו' אלא משום ענוה וכו' ק"ק דהו"ל להקשות על רש"י דידיה אדידיה דרש"י עצמו פירש בסנהדרין דף ל"ו משום ענוה ע"ש ועיין מה שכתבתי אני הדל בענין זה בספרי הקטן ברכי יוסף ח"מ סי' ל"ו ע"ש:

דף ס.

בעא מיניה אביי מרבה מהו לכתוב מגילה לתנוק וכו' או"ד כיון דלא אפשר כותבין א"ל אין כותבין. הרי"ף כתב כותבין מגילה לתנוק ותמהו עליו הרא"ש והר"ן והרב פרי חדש בס' מים חיים בחידו' למכילתין כתב דהראשונים השיגו עליו בכדי ודברי הרי"ף ברורים דהא אמרינן לעיל האי ספרא דאפטרתא וכו' ע"ש ויש להעיר עליו דמשמע דחדשות הוא מגיד והלא הן הן הדברים שכתב מרן בבית יוסף י"ד סימן רפ"ג והזכירו הוא ז"ל בריש דבריו שכתב ובב"י י"ד הליץ בעד הרי"ף וא"כ הרי מרן בב"י שם בסוף הלשון כתב בדבריו ומה בא לחדש:

ואני הצעיר בספרי הקטן ברכי יוסף שם על דברי הרב ב"ח שכתב דמאי דמסיק מרן בב"י כן פירש הר"ן וכו' חילקתי בין דברי הר"ן לדברי הב"י דכונת הר"ן כמ"ש מרן דלעולם קי"ל כרבה אלא דאחסור דר"י וגם דל"ה דל"ה לנו אך מרן מסיק דלא קי"ל כרבה והבאתי דברי הר"ן בחידושיו לקיים מ"ש. ואח"ך כתבתי על ה' פר"ח דאם כונתו דנשתנו הזמנים

זהו תירוץ הר"ן ואם כונתו דלא קי"ל כרבה זהו תירוץ מרן ע"ש באורך וזה שכתבתי בברכי יוסף מוכרח שהוא דעת מרן בב"י בכונת דברי הר"ן ורציתי לדקדק מה שכתב הר"ן בחידושיו היכא דאיכא דוחקא להסכימו עם מה שהבין מרן בדבריו פ' כל כתבי: **ועתה** אומר אני בעניי דדברי הר"ן בחידושיו יותר נראה לפרש בדבריו שהוא כתירוץ מרן דלא קי"ל כרבה דהרי כתב כדאסיקנא בספרא דאפטרתא. ומ"ש דהיכא דאיכא דוחקא אין לדקדק מזה שכונתו כמו שפירש מרן בדבריו דנשתנו הזמנים וכו' שהרי גם בספרא דאפטרתא בפירוש אמרו כיון דלא אפשר עת לעשות לה' והיינו דאיכא דוחקא וכמו שפירש רש"י שאין יכולת לכל צבור לכתוב נביאים שלם. ורבה גם דאיכא דוחקא אסר בספרא דאפטרתא וגם במגילה לתנוק שצדד אביי או"ד כיון דלא אפשר כתבינן אסר רבה אלמא דרבה אסר אף דאיכא דוחקא. אלא שעל זה כתב מרן דנשתנו הזמנים דבימי הרי"ף לא היה אפשר ללמוד אפילו עשרה בספר אחד ונמצאת התורה בטלה ע"ש וא"כ הר"ן שכתב בחידושיו והיכא דאיכא דוחקא נראה דלא נתכוון לזה דזה אינו דוחקא רק דבר המביא לבטל תורה מישראל כי בדוחקא רבה אסר בין באפטרתא בין במגילה כדכתבינן. וא"כ דברי הר"ן בחידושיו הם כדברי מרן דלא קי"ל כרבה. ואפשר דאם מרן היה רואה דברי הר"ן בחידושיו היה מפרשם כתירוצו ולא כמ"ש מקודם. גם הרב פר"ח אין ספק שכיוין למאי דמסיק מרן ואין להסתפק כמו שעלתה על דעתי בברכי יוסף [ואפשר דכתב הרב פר"ח כן קודם שראה דברי מרן בב"י ואח"ך ראהו וכתב בגיליון ובב"י י"ד הליץ בעד הרי"ף [כן] יע"ש. והמעתיק עוית וכתבו בפנים בראש דבריו וכבר ראיתי בפר"ח במקומות אחרים ובמחברים אחרים דנראין הדברים שטעה המעתיק כיוצא בזה] ועתה בא לידי ים של שלמה למכילתין וראיתי שכתב כן כמאי דמסיק מרן בעד הרי"ף וכתב שזה דעת המרדכי ע"ש:

דף ס:

אתמוהי קמתמה אכתוב לו רובי תורתי הלא כמו זר נחשבו עיין מה שפירשו התוס' ועיין מ"ש הסמ"ג בהקדמתו ודוק בדבריו ז"ל:

דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה וכו' הרב מופת הדור מהרח"א בספר ישרש יעקב דף צ"א הקשה ממ"ש פ' בא לו ומסיק בצ"ע ועמ"ש אני הדל על דבריו בקונטרי' שיורי ברכה סי' מ"ח בס"ד:

דף סב.

ואין כופלים שלום לנכרי. הרב באר שבע בתשובה סי' נ"ט הקשה אההיא דריב"ז דלא הקדימו שלום גוי וכו' וכבר תי' הרב ט"ז והרב כנה"ג י"ד סי' קמ"ח ע"ש באורך. והרב כנה"ג לא זכר מדברי הרב באר שבע:

רב כהנא א"ל שלמא למר פירש"י דלבו לרבו והתוס' כתבו דעל חנם פירש כן דלא קאמר אלא דאין כופלין לו שלום. וראיתי להרב באר שבע בתשובה הנז' שכתב ע"ד התוס' נראה מדברי' דלא הוו גרסי שלמא למר שלמא למר אלא חדא זמנא א"נ דמפרשי שלמא למר שלמא למר לכל גוי אבל לא שהיה אומר לגוי אחד שלמא למר שלמא למר ומ"ש עוד התוספות צ"ע שלא יהא גונב דעת הבריות אין בזה משום גנבת דעת כדאשכחן פ"ק דע"ז גבי נאמן עלי הדיין ובנדרים דף ס"ב עבדא דנורא אנא ע"כ דברי הרב באר שבע:

ומ"ש שהתוס' מפרשים דלא היה אומר תרי זמני לגוי אחד. כן מצאתי בליקוטי רבינו בצלאל כ"י שכתב על דברי התוס' משם גיליון וז"ל ושלמא למר שלמא למר לא שהיה כופלו אלא היה נותן שלום לכל אחד ואחד עכ"ל. ואחר זמן ראיתי שמהרש"ל בחכמת שלמה ובים של שלמה הביא דברי הגליון הנז':

ומה שהליץ בעד רש"י דאין בזה משום גנבת דעת ומייתי מפ"ק דע"ז ומנדרים. גם אני בעניי מצאתי תניא דמסייע ליה לרש"י והם דברי הזהר הקדוש ח"א דף קע"א ע"ב על פסוק והוא עבר לפניהם דכב יכול דא שכינתא עילאה ולהקב"ה השתחוה וכן דוד הע"ה שאמר לעבדיו שיאמרו לנבל ואמרתם כה לחי לקב"ה קאמר וכו' עש"ב. וכן בח"ב דף כ"ג ע"ב אמר דאי אצטריך מצי להקדים שלום לב"נ חייבא כדוד דבריך לקב"ה ולאו רמאותה הוי ע"ש ואם נפשך לומר דאמרו רז"ל שהיה פקפוק במה שהשתחוו השבטי' לעשו. דע שהרב הקדוש מהר"א גאלנטי בספר קול בוכים כתב דהשבטים לא ידעו שיעקב אע"ה לקב"ה השתחוה אלא הם דעתם היה לעשו כי לא ידעו דשכינתא עילאה עבר לפניהם ויעקב אבינו השתחוה לקב"ה ועי"ז גרם איזה פגם ע"ש באורך:

דף סז.

תניא איסי בן יהודה היה מונה שבחן של חכמים וכו' אע"ג דאמרינן פ' גט פשוט לעולם אל יספר בטובתו של חבירו דמתוך שבחו בא לידי גנותו. כבר תרגמוה רבוואתא דההיא בפני שנאיו או שמפליג הרבה יותר מדאי. והני בי תרי לא שייכי הכא. וכן כתב הרב עיון יעקב במסכת אבות גבי הוא היה מונה שבחן והזכיר הא דידן. ונעלם ממנו דהסמ"ג עשין ט' מייתי להההיא דאבות דתנן הוא היה מונה שבחן להכריע דשלא בפני שנאיו מותר.

שוב ראיתי להרב עיון יעקב הכא דרמזה לזו והורה גבר למ"ש בערכין ט"ז ומגילה כ"ה: **ועוד** נראה דהא דלא יספר בשבחו של חבירו הוא בחיים חיותו אבל אחר מיתה יכול לספר שבחו ואפשר דאיסי בן יהודה הוא היה מונה שבחן אחר פטירתן דשרי: **תוס' ד"ה חכם לכשירצה יותר מר"מ ודילמא ר"מ חריף ומקשה וכו'**. נהירנא דראיתי להרב מהר"ש אלגאזי בהגהותיו בספר שפתי ישנים פירש דמ"ש ודילמא הוא תירוץ אחר ע"ש באורך ועל דרך זה כתב הרב תרומת הדשן סי' חל"ק במ"ש התוס' בברכות דף ל"א ד"ה מורה ע"ש ודוק:

דף סט.

כיון דמפומיה קאתי וכו' עמ"ש מרן בב"י בי"ד סי' מ"א ומ"ש שם האחרונים ובשו"ת גאוני בתראי תשובה למהר"ר צבי סימן י"ב. ואנכי עפר דל עמדתי על דבריהם בספרי הקטן מחזיק ברכה שם בי"ד סימן מ"א בס"ד:

דף ע.

ת"ר הבא מבית הכסא וכו' עד שישהא שיעור חצי מיל. הרי"ף הביאה ריש פרק שני דשבועות ובזהר הקדוש אמרו כל ההיא שעתא וכו'. והרב כנה"ג א"ח סימן ר"מ הביא דברי הזהר הקדוש. והיה לו להזכיר דבגמרין איתיה. אך אמרו שיעור חצי מיל:

דף עד:

ותסברא והא קי"ל הלכ' כרבה ובהא אין הלכה כרשב"ג וכו' אע"ג דכל הכללים או רובם אינם אלא על הסתם אבל היכא דמפורש בענין דאינה הלכה אף דלפי הכלל בעלמא הוא הלכה לא משגחינן בכלל דהנהו כללי אינם אלא על הסתם וכבר פ' מי שהוציאוהו סוף (עירובין דף מ"ו) אמרו ומאי קושיא היכא דאתמר אתמר היכא דלא אתמר לא אתמר ופירש"י היכא דאתמר בהדיא הלכה כר"ש אתמר וכי כיילינן ר"י ור"ש הלכה כר"י להיכא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עכ"ל מ"מ הכא קים ליה לתלמודא דהלכה כרבה לגבי רב יוסף בכל מילי חוץ משמ"ע דהכי אמרינן הלכתא כרבה חוץ משדה ענין ומחצה ובכי האי גוונא דאמרי חוץ וכו' משמע דכל השאר בכל מקום הלכתא כרבה. והוזקקתי לזה לפי שראיתי מי שלא דקדק בזה ופשוט וכן מוכח מדברי התוס' הכא ושאר דוכתי. ואהר זמן בא לידי ספר יד מלאכי לרב רחומי הרב החסיד הרמ"ך ושפתים ישק משיב דברים נכוחים הן הראנו את עושר כבוד בקיאותו וחקירתו. ומידי עוברי

ראיתי סימן תקצ"ו שהוכיח במישור דהלכה כרבה בכל מילי ודרך קשתו על מי שכתב איפכא שלא דקדק והיה העלמה אמבוהא דספר"י רבוואתא קמאי. רוץ מצא את החיצים אשר הוא מור"ה בעמ"ק ויאורו עיניך:

דף עז:

ותיזיל איהי ותיחוד ותפתח. מתוך דברי הר"ן בשמעתין עין רואה דהר"ן הוא מכת הסוברים דנעילה לחוד מהני וגם פתיחה לחוד מהני וכן כתב בהדיא בתוך לשונו נעילת הדלת או פתיחתו כתיקון גוף הקרקע דמי ומ"ש בריש דבריו כבר הגיהם בספר דרך תמים שצ"ל היינו תיחוד או תפתח ע"ש. וקשה עמ"ש הרב מהר"י הלוי בקובץ קטן סימן מ"ז שתמה על הר"ן דכיון דבגמ' מצריך לחזור ולפתוח אין כאן מבריח ארי שהרי חזר ופתחו ע"ש ומאי מקשה על הר"ן שהוא סובר דתיחוך או תפתח קאמר. שוב ראיתי בקובץ גדול שהשמיט זה ע"ש סימן ס"ה. ועמ"ש שם על הטור דאשתמיטיתיה דברי אביו הרא"ש ואני בעניי כתבתי על זה בהגהותי לה' מכירה בס"ד:

ואיכא מאן דקשיא ליה מסוגיין עמ"ש הרב שפתי כהן בח"מ סימן קצ"ח וסימן ר"ב בדין הנותן קרקע וכלים דבעי לומר אגב ואמאי חצרו לקני ליה וכתב הש"ך דאי אפשר לקנות שניהם כא' ע"ש באורך דהרי הכא בסוגיין קאמר תיזיל איהי תיחוד ותפתח וגיטה וחצרה באים כאחד. ותירץ הרב מהר"ר אברהם קארו זלה"ה דגט אין צריך להקנותו לאשה רק שיתנוהו ברשותה ואמטו להכי מהני עכ"ד ופשוט. ועיין בספר מחנה אפרים ה' קנין חצר סימן י"ד. ובס' דברי אמת בקונטריסים דף ס"ב שכתב דהוי פלוגתא דקמאי עש"ב:

דף פה:

ולורכיה לוי"ו דוכדו דמשמע וכדי פירש"י משמע וכדי כלומר בולא כלום וכו' כמו כדי נסבא וכמו ואמרי לה כדי שם חכם עכ"ל אני הדל כתבתי במשג"ב לדך וז"ל כדי שם חכם כתב הרב באר שבע דרש"י פירש שם חכם וכתב סדר הדורות דלא מצא כן ברש"י ולא זכר דכן כתב רש"י בגיטין סוף דף פ"ה עכ"ל ואיברא דהרב סדר הדורות הי"ל להביא לשון רש"י דסוגיין הלז שספרי הדפוס חדשים גם ישנים כב"ר נפתחו לפניו:

ואולם לא אכחד דיש להעיר על הרב מהרש"ל בחכמת שלמה ריש מציעא שכתב בעלמא רגיל רש"י לפרש שם חכם ועל הרב באר שבע שכתב דברוב המקומות רש"י פירש שם חכם. דהרי העברים הביטו לראות קורין בא' עשר מקומות שהביא הרב סדר הדורות דאמרו בש"ס ואמרי לה כדי. ואין גם אחד דרש"י פירש שום פירוש. והקרוב אלי דגם

מה שכתוב בפירוש רש"י דסוגיין אינו מרש"י אלא איזה הגהה בעלמא שהגיה אחד חכם בחוץ והכניסוה בפנים. שהרי בעיקר הדבר באחד עשר מקומות לא פירש רש"י שום דבר והכא בסוגיין שהוא אגב גררא נקטיה פירשו ואין זה סוגית רש"י. ותו דהלשון מוכיח דזה שכתוב בפירש"י שם חכם אינו מרש"י שהרי כתב דאם יכתוב וכדי משמע ולא כלום כמו כדי נסבה. ואי גם מ"ש שם חכם הוא מרש"י הול"ל משמע דלא כלום כמו כדי נסבה א"נ משמע שם חכם כמו ואמרי לה כדי ואז הוה אתי שפיר אבל השתא דקאמר כמו כדי נסבה וכמו ואמרי לה כדי מוכח דואמרי לה כדי וכדי נסבה רוח אחד להם ופירושן שוה בולא כלום. וא"כ ודאי שם חכם כתבו מי שאינו חכם ואינו מרש"י והכניסוה בפנים. וכן הר"ן דרגיל לכתוב פרש"י לא כתבו ומרן בבית יוסף א"ה סימן קכ"ו והרב גט פשוט שם העתיקו פירש"י והשמיטו זה. וצ"ל דפוסים ישנים ודוק כי קצרתי:

דף פח:

ש"מ מהרה דמארי עלמא תתנ"ב. אפשר דנפקא מינה להבין פירוש הכתוב כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה דיש שני פירושים ראשון הוא כי יומו של הקב"ה אלף שנים כמשז"ל. ופירוש שני כי יום ואשמורה בלילה הוא אלף שנים כמ"ש איזה מפרשים. והשתא דילפינן דמהרה דמארי עלמא הוא תתנ"ב מוכרח לפרש דיומו של הקב"ה אלף דאי אמרת כי יום עם משמרה דלילה הוא אלף שנים כפירוש המפרשים א"כ היום הוא שנ"ת שנים. ותתנ"ב יותר מיום אחד ולא מיקרי מהרה. אלא ודאי היום אלף ובציר מיום הוא מהרה. ולכך אמר ש"מ מהרה [דמארי] דעלמא דמזה נבין פירוש הכתוב כי אלף שנים וכו' וכיוצא דיום הוא אלף שנים כי יומו של הקב"ה אלף שנים כמדובר:

תוס' ד"ה ש"מ מהרה דמ"ע וא"ת וכו' ועוד הקשה ה"ר אלחנן ודילמא מהר אחר ונושנתם ואור"י דמתחילה היו עע"ז וכו' רבים מקשים דגם עם תירוץ ר"י אכתי קושית ה"ר אלחנן במקומה. ואפ"ל כי הנה קשה דהו"ל לכתוב לומר אבד תאבדון לא תאריכון ימים על הארץ כי השמד וכו' וזה קשה בין להש"ס ובין לה"ר אלחנן דאימא דמהר אחר ונושנתם. אך בתירוץ ר"י דפסל מיכה וכו' נתישב דהא נוסף מ' של המדבר על תתנ"ב. ומשום הכי אמר הכתוב מהר מעל הארץ דמהרה הוא משנכנסו לארץ. ובהכי מתרצתא נמי קושית רבינו אלחנן דלדידיה יתר מעל הארץ. אך לש"ס ניחא דחשבון המהרה הוי מעל הארץ לאפוקי מ' של מדבר. ודוק כי קצרתי:

דף צ.

תוס' ד"ה מה להלן בעדים ברורי' בירושלמי פריך דאמאי איצטריך קרא דלא יוכל וכו' ומשני לעבור עליו בשני לאוין. מהך ירושלמי שמעתי מקשים למ"ש הרשב"א סימן תקנ"ז דלב"ש אמאי איצטריך לא יוכל אלא דלב"ש כל זמן שמצא בה דברים המכוערים בשני עדים מצוה לגרשה וכו' ע"ש והרי בירושלמי מקשה קושיתו ומשני לעבור בשני לאוין והו"ל לירושלמי לפרוקי כדפריק הוא ז"ל דקרא אתא לגרשה משום דברי כיעור ואשמועינן דינא ורבותא. ואני השפל באתי לכלל הישו"ב לשון הירושלמי לדעת הרשב"א והארכתי אני עני בקונטריסי עיין שם כל הכתוב **לחיים** :